

Puterea limbajului, între teorie, metodă și politică

Prof. STANCA MĂDA GRIGORAȘ

De ce puterea?

Mitul orfic al creării și stăpânirii realității prin cuvânt nu este doar o legendă. Ne lovim zilnic de vorbe pe care le interpretăm și la care răspundem diferit în funcție de puterea cu care aceste vorbe sunt rostite. Termenul „putere” acoperă aici o varietate de procese, strategii, metode de obținere și de păstrare a puterii. Lucrarea de față își propune o analiză lingvistică, din perspectiva Critical Discourse Analysis (CDA), a unor manifestări concrete ale puterii limbajului. Departate de a fi numai o forță în stare să instituie interdicții, pentru a fi acceptată, puterea trebuie să „construiască”, „să producă lucruri, să inducă plăcere, să formeze cunoștințe, să producă discurs; trebuie să fie considerată asemeni unei linii de producție care pune în mișcare întregul angrenaj social și nu doar ca instanță negativă a cărei funcție este represiunea”¹.

Critical Discourse Analysis –Rațiunea analizei. Abordări metodologice

CDA se ocupă cu analiza relațiilor structurale (evidente sau disimulate) de dominare, discriminare, putere și control manifestate în limbă. CDA investighează într-o manieră critică inegalitatea socială exprimată, semnalată, constituită, legitimată etc. de / prin uzul lingvistic (în discurs). Astfel, CDA nu își focalizează atenția exclusiv asupra textelor scrise sau de limbă vorbită; o analiză „critică” (în sensul deplin al termenului) necesită o teoretizare și o descriere atât a proceselor și structurilor sociale de producere a textului, cât și a proceselor și structurilor sociale prin care indivizi sau grupuri creează sensuri în interacțiunea lor cu textele. Prin urmare, trei concepte sunt indispensabil legate de CDA: conceptul de putere, conceptul de istorie și conceptul de ideologie. Luând în considerare faptul că orice discurs este structurat prin relații de dominanță legitimate de ideologia unor grupuri de influență și că orice discurs este produs și interpretat într-un context temporal și spațial istoric determinat, CDA face posibilă analiza diverselor presiuni exercitate asupra discursului și a posibilităților de contracarare a relațiilor inegale de putere care apar ca rezultat al convențiilor sociale. Cu rădăcini în retorica clasică, în funcționalism, în lingvistica textuală și în sociolingvistică, în lingvistica aplicată și în pragmatică, CDA consideră relevante pentru interpretarea și explicarea textelor noțiuni precum ideologie, putere, ierarhie și sex precum și alte variabile sociologice. Probleme legate de rasism, de gen, discursul media sau de identitatea persoanei sunt tot atâtea direcții spre care studiul CDA se îndreaptă. (Wodak și Meyer (eds.), 2001, 2-3)

În spațiul CDA, discursul este înțeles prin prisma a două tipuri de relații: „discursul (ca) practică socială, discursul ca formă de acțiune, ceea ce oamenii fac ori pentru ei, ori cu alții. Și există discurs în sens foucaultian, discurs ca mod de reprezentare a practicilor sociale, ca formă de cunoaștere, ceea ce oamenii spun despre practicile sociale”². După **Van Leeuwen**, CDA „este sau ar trebui să fie interesată de ambele aspecte, de discurs ca instrument al puterii și controlului precum și de discurs ca instrument al construirii sociale a realității”³ (ibid).

CDA nu constituie o metodă empirică bine definită, ci mai degrabă o serie de abordări ce au o bază teoretică și o problematică comună. **Sigfried Jager** distinge între o primă analiză structurală, bazată pe conținut și o a doua, bazată mai mult pe limbaj. El analizează: tipul și forma argumentației; anumite strategii argumentative; logica intrinsecă și compoziția textelor; implicațiile și insinuările implicite; simbolismul colectiv și metamorfismul (atât în limbaj cât și în contexte grafice – statistici, fotografii, tablouri, caricaturi ș.a.); expresii, proverbe, clișee verbale, vocabular și stil; actori (persoane, structura pronominală); trimiteri (științifice, spre exemplu); particularități ale sursei ce furnizează informația / cunoașterea.

Teun van Dijk insistă asupra necesității analizării acelor forme de interacțiune prin care discursul (scris sau oral) al vorbitorului reprezintă manifestarea unei forme de putere socială. Mărcile lingvistice supuse analizei sunt: „accentul și intonația; topica; stilul lexical; coerența; mișcările semantice locale; alegerea subiectului; actele de vorbire; organizarea schematică; figurile retorice; structurile sintactice; succesiunea luării cuvântului; reparațiile; ezitățile.” (Wodak și Meyer (eds.), 2001, 26) Analiza lui urmează șase pași:

1. Analiza macrostructurilor semantice: subiectele și macro-propozițiile;
2. Analiza sensurilor „locale” (sensuri implicite și indirecte: implicații, presupoziii, aluzii, expresii ale vagului, omisiuni și polarizări)
3. Analiza structurilor formale „subtile” (mărcile lingvistice menționate anterior)
4. Analiza formelor și formatului de discurs global și local
5. Analiza figurilor de stil specifice (hiperbole, litote etc.)
6. Analiza contextuală (idem)

Norman Fairclough propune o altă abordare (din perspectivă pragmatică) de pregătire a analizei, încercând mai întâi **analiza structurală a contextului**, apoi **analiza interacțională**, axată pe trăsături lingvistice precum: agenți, temporalitate, timpuri verbale, modalitate și sintaxă și, în final, **analiza interdiscursivității**, ce încearcă să compare discursul dominant și cel refractar. (Wodak și Meyer (eds.), 2001, 28-29)

Putere, ideologie și manipulare

Încă din anii 1970 se recunoaște rolul limbajului în structurarea relațiilor sociale de putere. Fiecare situație de comunicare este influențată de structurile de putere în care vorbitorii sunt plasați convențional sau nu. „Pentru CDA, limbajul nu este putere în sine – el câștigă putere prin folosirea lui de către oameni puternici.” (Wodak și Meyer (eds.), 2001, 10)

Limba mediază ideologia într-o varietate de instituții sociale. Ideologia este văzută ca un important aspect în stabilirea și menținerea relațiilor de putere inegale. Efectele puterii și ale ideologiei în producerea sensului nu sunt întotdeauna evidente. Unul din țelurile declarate ale CDA este să de-mistifice discursul prin descifrarea ideologiilor. Interdisciplinaritatea este esențială pentru înțelegerea funcțiilor limbajului în situații precum: constituirea și transmiterea cunoștințelor, organizarea instituțiilor sociale sau în exercitarea puterii. O ipoteză de lucru importantă în CDA este aceea că sunt extrem de rare cazurile în care un text este produsul unei singure persoane. În orice text, diferențierile discursive sunt negociate, sunt guvernate de diferențele de putere, care, la rândul lor, sunt în parte codate și determinate de discurs și de gen. Așadar textele sunt adesea câmpuri de luptă între diferitele discursuri și ideologii ce vor să-și asigure dominația.

Puterea este o condiție esențială în viața socială. CDA își propune să formuleze o teorie a limbii în care „nu numai noțiunea de luptă pentru putere și control, dar și

intertextualitatea și recontextualizarea discursurilor concurente” (Wodak și Meyer (eds.), 2001, 11) să fie atent analizate. Puterea se referă la relații de diferență și la efectul acestora asupra structurilor sociale. Limbajul creează puterea, o exprimă, este implicat oriunde există o luptă pentru putere. Puterea nu derivă din limbaj, dar limbajul poate fi folosit pentru a provoca, a submina sau a schimba distribuția puterii pe termen lung sau scurt. Puține forme lingvistice nu au fost la un moment sau altul obligate să servească exprimarea puterii. CDA este interesată de modurile în care formele lingvistice sunt folosite în numeroasele exprimări și manipulări ale puterii. Puterea este semnalată nu numai prin formele gramaticale incluse în text, ci și prin genul „literar” și stilul funcțional al textului. Adesea unei situații sociale ce poate fi legată de exercitarea puterii sau de lupta pentru putere i se asociază anumite tipuri de text.

Putere poate însemna forță, autoritate, statut sau expertiză. Modul prin care un om își arată puterea constă în felul în care îi tratează pe ceilalți conform propriilor dorințe sau celor ale instituțiilor pe care acesta le reprezintă. Astfel, vorbitorul emite ordine, comenzi, insistând asupra obligațiilor pe care le au ceilalți, pentru a obține modificarea comportamentului lor fizic în direcția dorită de el. Pentru modificarea comportamentului lor verbal, vorbitorul poate pune întrebări, solicitând un răspuns (o informație etc.). Modul **imperativ** este cel care exprimă cel mai direct o comandă: *Fă curat! Adu cărțile!* etc. În afara acestuia, în limbă mai există și alte resurse gramaticale de exprimare a obligativității cu diverse grade de intensitate:

- (1) *Poți să folosești prezervativul pentru un act sexual întâmplător.*
- (2) *Ai putea să folosești...*
- (3) *Ai nevoie să folosești...*
- (4) *Tu vei folosi...*
- (5) *Ar trebui să folosești...*
- (6) *Trebuie să folosești...*

Chiar și cea mai puternică **construcție modală** (*trebuie să...*) exprimă obligația cu mai puțină tărie decât imperativul „*Folosește prezervativul...!*”

Cel mai direct mod de solicitare a unui răspuns verbal este folosirea **interogativului**. *Cât este ceasul? Poți să înoți?* Efectul interogației asupra relațiilor interpersonale nu este la fel de puternic ca în cazul comenzilor. Pe de o parte a dimensiunii puterii, interogația presupune autoritate; pe de altă parte, o interogație tipică presupune că vorbitorul nu deține informația și că vrea să o obțină; în acest caz balanța puterii înclinându-se către posesorul informației. Atunci când vorbitorul / scriitorul este dotat cu autoritate și expertiză recunoscute în mediul său, putem observa în discursul său o gradare a asertivității și dogmatismului, obținută prin **construcții modale** exprimând probabilitatea (Această casă din secolul trecut *nu are / e improbabil să aibă / poate avea / ar putea avea / trebuie să aibă / are* igrasie.), prin cuvinte folosite să exprime diferite grade de frecvență (Această casă din secolul trecut *uneori / câteodată / adesea / frecvent / întotdeauna* are igrasie.) sau universalitatea (*Nici o / Puține / Câteva / Unele / Multe / Cele mai multe / Toate / - / casă(ele)* din secolul trecut (n-) are(u) igrasie.) și prin **mărci (personale și impersonale) ale subiectivității** (*Cred / Consider / Părerea mea este / În viziunea mea...; este evident că / e clar că / se pare că / pare că* etc.).

Puterea limbajului se poate manifesta și prin mijloace non-verbale: expresia feței (încruntare, aer calm, liniștit, zâmbet superior), gesturi (mișcări ale mâinilor și/sau corpului: indicatoare, agresive sau distante, de aprobare sau de dezaprobare, de încurajare sau intimidare), poziția, orientarea și proximitatea corpului (stând în picioare, șezând, cu fața sau cu spatele către interlocutor, distanța față de acesta), contactul vizual și corporal

(privirea directă sau deviată a interlocutorului, atingerea, bătaia ușoară pe spate, luarea interlocutorului de după umeri), atitudinea (degajată, încordată) și aspectul exterior (vestimentația, aspectul fizic). Prin toate aceste mijloace, vorbitorul se impune, se face ascultat, poate da mai multă greutate cuvintelor rostite.

Comunicarea cu ajutorul mijloacelor suprasedimentale (accentuarea unor cuvinte, intonația cu care sunt rostite propozițiile) fac posibilă interpretarea diferită a enunțurilor. Orice vorbitor își pune amprenta personalității sale în tonul vocii, fapt cu atât mai evident la persoanele care reprezintă o „autoritate”: profesorul, medicul, judecătorul, președintele, polițistul etc.

Problematika lucrării de față a fost analizată în limba română din perspectivă psiholingvistică. În viziunea Tatiane Slama-Cazacu, „puterea” cuvintelor și folosirea cuvintelor de către o „Putere”, în scopul manipulării maselor fac parte din categoria numită „distorsionări ale comunicării în viața socială”. Definită ca una din „influențele psihologice interumane asupra actului de comunicare”, puterea cuvintelor este analizată de autoarea „Psiholingvisticii” (Slama-Cazacu, 1999, 577) atât din perspectivă pozitivă (în scopul „cooperării”, al „instruirii”, în contactul social, pentru informare, în negocieri, rolul „formulelor de politețe” etc.), cât și negativă („ceea ce pot exprima cuvintele – și *face* –, „de bine” dar și „de rău”), enumerând printre acestea din urmă „folosirea abuzivă a cuvintelor”, „deturnarea comunicării prin schimbarea semnificațiilor cunoscute ale anumitor cuvinte, pentru a ascunde sau masca realitatea, prin folosirea seducției anumitor cuvinte sau a necunoașterii lor, spre a devia sau chiar a obnubila gândirea „adresanților” (a „receptorilor”), a le forța conduita către o direcție de care ei nu sunt conștienți, a-i manipula, până la a *forța* o persoană să fie „receptor” împotriva voinței sau a intenției sale”. (Slama-Cazacu, 1999, 577-578) Refuzul cooperării, competiția neloială, folosirea „puterii” numai pentru a comanda, a minți, a simula, a masca unele realități, a manipula masele în defavoarea lor, a întări o Putere sau a „distrage” prin cuvinte duc la instaurarea unei neîncrederi în comunicare, la întreruperea contactului social. Asemenea efecte sunt rezultatul unei ideologii⁴ manifestate subtil printr-o serie de strategii sau „stratageme”. „Schimbarea semnificației uzuale a unui cuvânt printr-o impunere insidioasă de distorsiuni semantice, introducerea unor cuvinte străine în locul altora tradiționale, chiar frecvente ori bine cunoscute, lansarea de clișee care nu spun sau ajung să nu mai spună nimic precis, „dialoguri” anormale, în care nu este un schimb echilibrat de replici, în folosul unui monolog al personajului „cu autoritate”, sau false dialoguri, lipsite de libertatea exprimării și ajungând, în situații definite, la escamotări de replici.” (Slama-Cazacu, 1999, 581) Scopul nedeclarat al acestor stratageme este acoperirea unor „realități neplăcute”, o „cosmetizare lingvistică” a „imaginii compromise a unor fapte, acțiuni, obiecte de către o Putere (politică ori economică, tehnocrată, comercială etc.)” (Slama-Cazacu, 1999, 581). Aceste artificii lingvistice stau la baza tehnicilor din publicitate și a celor propagandistice, care nu ar putea exista în absența unei forme de cenzură. În Statele Unite ale Americii în timpul celui de-al doilea război mondial, **propaganda**⁵ puterii prezenta războiul ca „o luptă morală împotriva tiraniei crude, a barbarismului și expansiunii imperialiste fără nici o aluzie la motivația comercială” dovedită ulterior. Cenzura guvernamentală face posibilă direcționarea maselor. Propaganda opoziției este, în schimb, lipsită de eufemisme. Prin expresii precum „cancer economic”, se încearcă înlocuirea termenului neutru, pozitiv („creștere economică”) cu unul conotat negativ.

O altă distorsiune a limbajului o constituie așa-numita *politically correct speech* sau „cosmetizarea” Tatiane Slama-Cazacu. Aceasta este un exemplu de „handicapare” a puterii limbajului. Se insistă folosirea unor expresii precum *a disponibiliza, eveniment*

rutier, suicid, întrerupere a unei sarcini în detrimentul neașelor, bine cunoscutelor și mai bine înțeleșelor *a da afară / a concedia, accident, sinucidere sau avort. Negru* devine *Afro-American* sau *persoană de culoare*. *Olog* se transformă în *handicapat* sau *înfirm*. *Țările sărace* sunt *națiuni aflate în proces de dezvoltare* aparținând *lumii a treia*. Preluate din limbi străine (mai ales din limba engleză) sau create pe teren autohton, cuvintele par să aibă un aer „nobil”, ca să nu spunem snob, fiind apanajul unor oameni ori lipsiți de cultură, ori înregimentați ideologic. Aceste cuvinte nu sunt altceva decât stereotipii verbale, clișee, automatisme și codări tehnocrate (străine limbii) toate purtând egida vagului și a aproximării semantice (*Cea mai veche meserie din lume* n-ar putea fi o descriere mai vagă a practicării *prostituției*).

Înrudită cu „cosmetizarea” este așa-numita „**limbă de lemn**”, care a fost bine intuită de G. Orwell ca apanaj al unei puteri cu pretenții „dictatoriale” și nu numai (așa cum de altfel demonstrează Tatiana SLAMA-CAZACU). Recognoscibilă prin aceleași caracteristici ale vagului și nedeterminării, „limba de lemn” are funcții, trăsături și efecte ce țin de un tip de discurs transistoric. „Limba de lemn” este „un subsistem al unei limbi” ce „cuprinde mai ales elemente lexicale, dar și unități frazeologice, cu caracter de expresii fixe, de *clișee încremenite*, cu sens determinat în contextul unei anumite „autorități”, în mare măsură utilizate *stereotip-dogmatic*, ca exprimare a unei *ideologii* (...), *imitate*, dar și *impuse* de puterea politică (...), apoi *difuzat* prin repetare, prin utilizarea frecventă în diversele mijloace de comunicare orală sau scrisă, *anihilându-se* astfel *gândirea* maselor receptoare” (Slama-Cazacu, 1999, 588). Efectele obținute sunt de a obține autoritatea, de a împiedica orice altă formă de gândire (ce nu se înscrie în „linia” trasată de „sus”) și de a masca realitățile nefavorabile ale unei societăți condamnată să poarte „ochelari de cal”. Redundanța termenilor și proliferarea lor sunt expresia unui „dispreț față de receptorii care nu cunosc „limbi străine” sau termeni tehnici” (Slama-Cazacu, 1999, 588). Cenzurarea regulată a tuturor textelor poate duce la înrădăcinarea expresiilor în limbă, la golirea de sens sau chiar la mutații de sens ale unor cuvinte sau expresii. O limbă este eficientă în măsura varietății și a clarității cuvintelor sale. Acestea trebuie să exprime orice noțiune cu acuratețe, nu cu ambiguitate. De aceea este necesar un efort de conștientizare a existenței și a modului de formare și propagare a limbii de lemn, pentru a evita, în ultimă instanță, deformarea limbilor naturale prin expresii precum *vizavi de, privat, derula, pachete de legi, escaladarea violenței* etc.

Manipularea maselor se face în direcția inoculării unui sentiment pozitiv, a senzației euforice că totul merge „ca pe roate” (*adecvat, propice, stimulat, prioritar, modern* etc), când de fapt realitatea este departe de a fi astfel definită. Necesitatea manipulării maselor prin deformarea realității se leagă de dorința (legitimă, până la un punct, a) unei Puteri de a-și păstra prestigiul, statutul și „fața”, în relația pe care o are cu publicul. Cum această „conversație” (*non face to face*) se realizează preponderent prin intermediul presei, este suspectă de a deveni monologală, datorită faptului că răspunsurile publicului sunt întârziate în timp și lipsite de prestigiul și autoritatea unei voci unitare, cu alte cuvinte: e lipsită de puterea limbajului. Tehnologia serviciilor secrete și a mass media face posibilă manipularea limbajului, conferind putere.

Analiza critică a discursului în textele de E-mail

Un domeniu tehnologic relativ recent intrat în limba română este informatica. Dintre toate metodele de comunicare interpersonale, internetul pare a fi cheia de boltă a începutului de mileniu. Comunicăm la mari distanțe și ne informăm cu o viteză mai apropiată de aceea a gândului decât ne-am fi imaginat acum câteva decenii. Serviciul poștei

electronice (E-mail) face posibilă definirea unei noi perspective comunicaționale și lingvistice. Revoluționând genul epistolar (și nu în sens pozitiv – cf. R.lit., 9/96, 3), scrisoarea electronică a intrat și în limba română.

În cele ce urmează propunem o analiză critică a unui corpus alcătuit din zece E-mail-uri (vezi ANEXA) având ca sursă medii de afaceri dintr-o corporație internațională cu filială în România. Această cercetare⁶ este o analiză a unor texte autentice de comunicare profesională în mediul ei natural (la locul de muncă). Selecția comportamentului lingvistic observat cuprinde schimburi de interacțiuni prin E-mail, construite în jurul rezolvărilor de probleme specifice afacerilor unei corporații multinaționale. Analiza combină perspectiva lingvistică cu cea socială. Abordarea critică a textelor urmărește indiciile și mărcile ce reflectă prezența relațiilor de putere în comportamentul lingvistic al participanților la procesul de comunicare. Cercetarea uzului lingvistic încorporează atât produsul (E-mailul) cât și procesul de producere în sine.

Textele de E-mail cuprinse în corpusul analizat evidențiază toate cele trei variabile pertinente în comunicare: Puterea, Distanța și Ierarhia. Am încercat să cuprindem atât texte marcate cu semnul egalității între toate cele trei variabile (textele 1, 2, 3, 4), cât și texte pronunțat diferențiate lingvistic în manifestarea variabilelor de putere și ierarhie (textele 5, 6, 7, 8, 9, 10).

Un număr mare de mărci lingvistice este folosit pentru stabilirea raporturilor interpersonale de deferență. Autorul unui E-mail sau al unui memo trebuie să fie politicoș față de destinatarul cu mai multă putere (autoritate, expertiză sau superior ca statut), decât față de subordonați. În textele 1, 2, 5, 7, 8, 9, 10, expeditorul se adresează întregului colectiv prin: formule specifice de adresare (*Dragi colegi*) sau folosind pluralul (*vă trimit; să nu mă înțelegeți greșit...v-am spus...; mulțumesc tuturor..., vă recomand...etc*). În textele 4 și 7 adresarea directă este la persoana a doua singular: *să îți dăm un “feeling”, te rog să citești, te rog să informezi*, fapt generalizat în folosirea prenumelui ca mod de adresare și de referire către / la o persoană. În alegerea formelor de limbă prin care se exprimă politețea nu se reflectă doar existența dimensiunilor de putere și contact dintre vorbitori, ci se creează pozițiile sociale. În oricare din textele T8, T9 sau T10 ceea ce spune emițătorul (șeful) nu este doar o reflectare a diferențierilor sociale dintre participanții la actul de comunicare, ci însăși constituirea relației de subordonare a interlocutorilor față de autoritatea emițătorului. Cuvintele așadar crează lumea socială, nu doar o descriu.

În analiza artificiilor de obținere și menținere a puterii de care uzează emițătorul mesajelor din T5, T7, T8, T9 și T10, observăm o varietate a formelor verbale: imperativul (în special negativ: *„nu-i lăsați să facă ce vor ei, cereți tot...și nu vă lăsați cu una cu două”* T9), conjunctivul prezent (afirmativ: *„să citești”* T4, *„să recitiți...și să reflectați”* T8 și negativ: *„să nu mă înțelegeți greșit”* T9), prezentul de persoana întâi (*„vreau să fim văzuți”* T9, *„Vrem să îți dăm”* T4, *„urăsc acest lucru”* T10) și viitorul (*„vom lansa...va fi reprezentat”* T5, *„voi prezenta...vom trece”* T7). Gramaticalizate deja și ca mijloace de punere în contrast a două realități, conjuncțiile coordonatoare adversative și propozițiile condiționale de tipul: *„dacă nu..., atunci...”* sunt și excelente mijloace de persuasiune, chiar de „terorizare” (*„Urăsc acest lucru, dar dacă nu veniți cu nominalizări până la sfârșitul acestei zile, voi face numirile din oficiu.”* T10, *„Să nu mă înțelegeți greșit..., dar mă așteptam...”* T9). Abundența verbelor la diateza activă face dovada pe de-o parte a mediului de lucru autentic, cu problematicile sale specifice, iar pe de altă parte a conciziei stilului în scrisorile electronice. Dând pe alocuri senzația de telegramă, E-mail-ul pare cea mai concisă formă de scrisoare, mediul comunicării profesionale fiind, se pare, cel mai

propice acestei specii, ne-lipsită de valențe literare. În ciuda modului de adresare, E-mail-urile ce constituie corpul nostru de cercetare sunt redactate după rigorile formalismului (excepție făcând poate T4, unde implicarea ușor emoțională face ca stilul să devină neutru, chiar fals informal: „să-ți dăm un „feeling” despre...cu sprijinul celor de „acasă”).

Folosirea ironiei și a sarcasmului face dificilă încercarea analistului de a defini cât mai clar discursul specific E-mail-urilor din mediul profesional. În T8, ironia mușcătoare maschează o critică la adresa inferiorilor: „*Mulțumesc tuturor pentru NU-ul (ne-)hotărât spus acestui proiect. Data viitoare voi folosi butoanele de vot, pentru că sunt mai angajante.*” Începută ca o mulțumire colectivă, intervenția emițătorului continuă cu o nominalizare a unui adverb de negație, scris cu majuscule și articulat hotărât, fapt ce răstoarnă presuposițiile cititorului. Critica din debutul scrisorii are rolul de a „trezi” inferiorii la realitate și de a-i determina să acționeze în vederea soluționării problemei, șeful trasând clar obiectivele de îndeplinit și persoanele desemnate să le îndeplinească. O critică directă n-ar fi avut același efect asupra cititorilor. Mascarea puterii în spatele ironiei și lipsa limbajului „dur” este necesară pentru menajarea „feței” interlocutorilor. Acest lucru este evitat în T10, unde critica este explicită: „*Este inacceptabil...*”, iar grija pentru păstrarea prestigiului persoanei este nulă. Așa cum relevă maledictologia (știința care se ocupă cu studiul cuvintelor „urâte”), imprecaziunile conferă putere celor care le rostesc. Ele au și rolul unor „supape de siguranță” prin care sunt eliberate tensiunile emoționale.

Deconstruirea operațiilor lingvistice de mascare sau de potențare a puterii permite reconstruirea realității sociale care ia forma ideologiei / politicii firmei. Puterea este o formă de comportament organizațional fundamentală pentru rolul și responsabilitățile participanților. Practicile sociale, culturale și de organizare, valorile și credințele încadrează ideologia în realitate. Dovezile ne arată că în rutina de la locul de muncă puterea este forța lăuntrică a interacțiunii. Pentru a-și face prezența și existența acceptate, puterea trebuie exercitată cu diplomatie („covertly”).

Putem concluziona că E-mail-ul este și creează un mediu lingvistic dinamic. Comunicarea prin E-mail are un stil și trăsături specifice ce permit interacțiunea și verifică capacitatea lui de a manevra conținuturi socio-emotive. Dinamismul se poate constata și în mecanismele structurale interne ale E-mail-ului (spre exemplu From: Sent: To: Cc: Subject:), unele dintre ele fiind instrumente de exercitare a puterii în cadrul ideologiei unei corporații economice.

ANEXA

T1. Dragi colegi,

Avind in vedere modificarile survenite in ultimul timp in Operations (restructurari de activitati, comasare sectii, reorganizarii si re tehnologizari, necorelari intre incadrarea din cartea de munca, pozitia din fisa de post semnata si pozitia pe care lucreza efectiv) se impune redenumirea unor pozitii si actualizarea fiselor de post, pentru muncitori.

Ca urmare, am identificat pozitiile existente (atit in cartea de munca cit si in baza de date C&B) si am propus redenumirile pozitiilor in conformitate cu COR (Codul Ocupatiilor din Romania), pentru limba romana si conform recomandarilor CEEMA Operations, pentru limba engleza. (vezi tabelul anexat).

Va rog sa ne spuneti punctul vostru de vedere cu privire la propunerea noastra, pina vineri 11 Octombrie 2002.

Dupa agreeerea pozitiilor propuse, urmatoorii pasi vor fi facuti pentru a corela, evalua si inregistra pozitiile conform realitatii si standardizarii/recomandarii.

- 1) - intocmirea si semnarea fiselor de post pentru pozitia pe care lucreza (cu ajutorul managerilor de sectii, QA, PL)
 - 2) - evaluarea HAY a pozitiilor agreate
 - 3) - emitere decizie de schimbare pozitie
 - 4) - actualizare pozitie in baza de date si inregistrarea in cartile de munca.
- Va multumesc pentru raspuns,

T2. Dragi colegi,

am citit cu atentie propunerile facute pentru schimbarea meseriilor in cadrul depart. Operatiuni si doresc sa fac urmatoarea precizare:

- pentru schimbarea functiei de Tehnician-Operator in Operator policalificat, obligatoriu trebuie sa aiba mai multe meserii(minim 2).

In rest toate meseriile se regasesc in COR si nu ne putem opune legii.

Succese depline!

MM

T3. Sim, Adriana,

1. Vreau sa va spun ca acum in cartile de munca ale muncitorilor fiecare functie/meserie are trecut si nivelul 1, 2 sau 3 (Mari te rog sa confirmi acest lucru). Noi la ora actuala nu gasim nici o incadrare simpla de "preparator", "electrician"...etc, toate sunt de ex. "operator-tehnician nivel 3"....etc.

In 1998 cand s-au inlocuit vechile categorii ale muncitorilor s-a trecut la aceste nivele care de fapt ele reprezinta SG-ul.

2. In grila salariala actuala din c.c.m. se vede foarte clar care sunt categoriile care intra intr-un anumit nivel sau altul si au fost atunci argumente foarte puternice care au dus la luarea deciziei (de ce categoriile respective sunt la SG 2 si de ce celelalte la SG 3).

3. Parerea mea este ca ceva similar trebuie sa existe si de acum incolo pentru ca in majoritatea cazurilor o meserie (ca si denumire) se poate regasi si intr-un nivel si in celalalt.

4. Avind in vedere cele mentionate la punctul 3 va trebui sa existe o fisa de post pentru "preparator...nivel(SG) 2" si una pentru "preparator...nivel(SG) 3".

Meluta

T4. Dorin,

Vrem numai sa iti dam un "feeling" depre cum merg lucrurile cu Sharp. Te rog sa citesti primul paragraf din mesajul de mai jos. Cu sprijinul celor de "acasa" si cu ceva ore in plus de lucru aici, lucrurile se misca pe un fagas bun.

Cristian

T5. Vom lansa un newsletter KFRo. Gasiti detalii in prezentarea alaturata. Fiecare departament va fi reprezentat in comitetul de redactie. Cine doreste sa faca parte din HR sa imi spuna pina miine. Multumesc. Simone, Adriana, FYI, voi puteti participa din partea productiei daca sunteti interesati, iar raspunsul trebuie dat prin Marian.

Doru

T6. Cu incepere de la 16 septembrie 2002, vrem sa angajam, cu contracte de colaborare, urmatoarele persoane, pe posturile respective:

- Anamaria Sarbu, Sales Trainee Bucuresti (Practicant Vanzari Bucuresti), 7.310.000 lei brut pe luna;
- Brenda Musa, Sales Trainee Brasov (Practicant Vanzari Brasov), 6.300.000 lei brut pe luna;
- Marius Ceterchi, Sales Trainee Cluj-Napoca (Practicant Vanzari Cluj-Napoca), 6.300.000 lei brut pe luna;
- Irina Lavric, Sales Trainee Iasi (Practicant Vanzari Iasi), 6.300.000 lei brut pe luna.

Le-am comunicat deja celor 4 conditiile in care dorim sa ii angajam si au acceptat.

Te rog sa:

- Verifici daca titlatura "Practicat Vanzari" este acceptata de catre Camera de Munca si daca nu, sa gasim o alternativa;
- Ii contactezi pe cei 4 si sa va intelegeti cum ajung contractele la ei si de ce date / documente

- mai ai nevoie. Le-am promis ca ii vei contacta maine sau poimaine;
- Pregatesti contractele de colaborare;
 - Sa imi confirmi dupa semnarea contractelor ca totul este ok.

CVurile, scrisorile de intentie si formularele de date personale ale lor vor ajunge la tine maine dimineata, prin shuttle.

Multumesc!

Cristian

T7. Va trimit alaturat noua procedura de informare a cresterilor de salariu. Multumesc Nicoletei si Mariei pentru initiativa si tuturor celorlalti pentru inputuri. Joi voi prezenta aceasta propunere Boardului si vom trece la aplicare cu urmatoarea crestere de salarii.

Meluta, te rog sa informezi si pe Nicoleta si pe Gabi despre aceasta procedura, dupa ce iti confirm aplicarea ei.

Doru

T8. Multumesc tuturor pentru NU-ul (ne-)hotarit spus acestui proiect. Data viitoare voi folosi butoanele de vot, pentru ca sunt mai angajante.

Cristi, in calitate de co-ordonator de proiect si Cristina in calitate de MOD Asst. veti reprezenta HR.

In rest, va recomand sa recititi definitiile ratingurilor de performanta din MAP si sa reflectati asupra diferentelor dintre G si E.

Doru

T9. Sa nu ma intelegeti gresit si sa credeti ca minimizez munca voastra, dar ma asteptam, si v-am spus asta de citeva ori, ca Romania sa implementeze S cu excelenta. Vreau sa fim vazuti ca cei mai buni in orice am face si ma bucur intotdeauna sa vad confirmari ale acestui deziderat.

Pe de alta parte, nu-i lasati sa faca ce vor ei, cereti tot ce credeti ca ne trebuie si nu va lasati cu una cu doua daca nu obtineti ce ne trebuie.

Doru

T10. Este inacceptabil. Nimeni nu s-a oferit sa fie prezent pe 24 si 31decembrie si pe 3 ianuarie. Urasc acest lucru, dar daca nu veniti cu nominalizari pina la sfirsitul acestei zile, voi face numirile din oficiu.

Doru

NOTE:

1 '...if [power] never did anything but say no, do you really believe that we should manage to obey it? What gives power its hold, what makes it accepted, is quite simply the fact that it does not weigh like a force which says no, but that it runs through, it produces things, it induces pleasure, it forms knowledge, it produces discourse; it must be considered as a productive network which runs through the entire social body much more than as a negative instance whose function is repression' (M. Foucault citat în M. Morris și P. Patton (eds) Michel Foucault: Power, truth, strategy)

2 Van Leeuwen, citat în Wodak și Meyer, 2001, 9.

3 ibid. nota 2.

4 „un corpus de idei sau credințe legate de o „Putere” care vrea să se impună, ducând chiar până la extrem o dogmă sau o simplă, adică nu foarte clar formulată propensiune către „putere” (cf. Slama-Cazacu, 1999, 581)

5 Propagandă = activitate sistematică de răspândire în mase a informațiilor favorabile intereselor proprii și, respective, defavorabile intereselor oponentilor. (cf. Grosu, Nicolae, 1999, Tratat de sociologie. Abordarea teoretică, Ed. Expert, București)

6 Metoda pe care o vom aborda e descrisă de Sigfried Jager (în Discourse and knowledge: Theoretical and Methodological aspects of a critical discourse and dispositive analysis) ca o succesiune de pași cuprinzând:

- 1) scurtă caracterizare a planului discursiv (Ex: media, reviste pentru femei, cântece pop etc.)
- 2) stabilirea și procesarea materialului
- 3) analiza structurală: evaluarea materialului procesat din perspectiva tipului de discurs analizat

-
- 4) analiza amănunțită a câtorva fragmente de discurs tipice pentru planul discursului și pentru politica discursivă a instituției care a creat materialul
 - 5) analiza de ansamblu și concluziile critice.

Bibliografie:

- Brown, P., Levinson, S.C., 1978, *Politeness: Some Universals in Language Usage*, Cambridge University Press, London
- Dinu, M., 1997, *Comunicarea*, Ed. Științifică, București
- Ducrot, O., Schaeffer, J.-M., 1996, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, Ed. Babel, București
- Ionescu-Ruxăndoiu, L., 1999, *Conversația: structuri și strategii: sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, ediția a II-a, All Educational, București
- Moeschler, Jacques, Reboul, Anne, 1999, *Dicționar enciclopedic de pragmatică*, Ed. Echinoc, Cluj.
- Rowența-Frumușani, D., 1999, *Semiotică, societate, cultură*, Institutul European, București
- Sarangi, S., Coulthard, M., 2000, *Discourse and Social Life*, Pearson Education, London
- Slama-Cazacu, T., 1999, *Psiholingvistica*, All Educational, București
- Slama-Cazacu, T., 1973, *Cercetări asupra comunicării*, Ed. Academiei, București
- Wodak, R., Meyer, M. (eds.), 2001, *Methods of Critical Discourse Analysis*, Sage Publications Ltd, London
- România Literară, 1996, nr. 9, pag. 3

THE POWER OF LANGUAGE BETWEEN THEORY, METHOD AND POLITICS

Abstract

The present research aims to bring a modern perspective (that of Critical Discourse Analysis) on the concept of power of language. Though frequently used before as a means of emphasizing social relationships created through language, this concept is now integrated in a broader chain of theories which were previously applied to Romanian language, but never under the generous “umbrella” of CDA. The practical aspect of our research is dealing with a corpus of ten E-mail texts representative for Romanian business life. Though relatively new in Romanian, E-mail texts became popular very fast, offering us an exciting field for further research.